

Методичні рекомендації до використання українознавчих воркбуків “Глина” в українських школах вихідного дня за кордоном та в домашній освіті

“Глина” – серія воркбуків, які залюблюють в Україну. Створені насамперед для дітей у діаспорі, для використання як у школах вихідного дня, так і вдома. Над виданнями працюють викладачки й батьки українських шкіл Амстердама й Ноттінгема й видавництво Discursus за підтримки “Українського культурного фонду”. Воркбуки “Глина” поєднують ознаки книжки та робочого зошита й фокусуються насамперед на **інтерактивних ігрових завданнях**. У кожному кейсі воркбука подана якісно підібрана й верифікована з експертами українознавча інформація та активності до неї **в найрізноманітніших форматах відповідно до віку дитини**: комунікативні, рефлексійні, письмові, творчі активності (малювання, ліплення, колажування, вирізання, складання з паперу об’ємних фігур), логічні квести тощо.

Скласти пазл із відомої картини Марії Примаченко й намалювати власного фантастичного звіра, помандрувати до Венеції разом із Лесею Українкою та повчитися в Ірени Карпи вести блог про мандри, приміряти шапку й вуса Шевченка і розфарбувати тварин заповідника “Асканія-Нова”.

Воркбуки “Глина” гнучкі до адаптації в навчальних програмах та індивідуальному використанні.

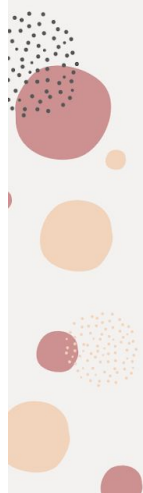
Перелік воркбуків

- “Мені це смакує” (2-4 роки)
- “Мені це личить” (4-6 років)
- “Козаки” (6-8 років)
- “Я творю місто” (8-10 років)
- “Мандри творчих українців: Венеція, Париж, Нью-Йорк” (10-13 років)

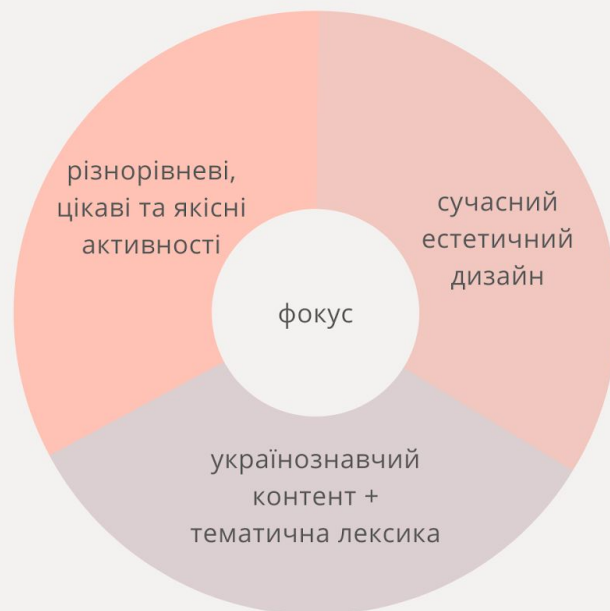
Загальні рекомендації

Найкраще планувати роботу з одним воркбуком тривалістю в **півроку - рік** (15 - 30 годин). Таким чином тема (їжа, одяг, козаки, місто чи мандри) може бути подана дитині ґрунтовно й різнопланово. Для кращої інтеграції воркбуків у наявні навчальні плани й програми можна коригувати послідовність вивчення кейсів та їх кількість.

ПЕРЕВАГИ УКРАЇНОЗНАВЧИХ ВОРКБУКІВ "ГЛИНА"

- КОРОТКИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ЦИКЛ (ОРІЄНТОВНО - ПІВРОКУ ЗАНЯТЬ ЗА ОДНИМ ВОРКБУКОМ)
- ГЛИБОКЕ Й УПОВІЛЬНЕНЕ ЗАНУРЕННЯ В ТЕМУ
- МОЖЛИВІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ ТЕМИ КЕЙСУ З ХУДОЖНЬОЮ КНИГОЮ
- НАСКРІЗНІ КОМУНІКАТИВНІ АКТИВНОСТІ

Структура воркбуків розроблена таким чином, щоб підбірка тем й активностей була різносторонньою й давала вчителю чи дорослому, який займається з дитиною, **простір для додаткових творчих й інформаційних маневрів**. Теми, які зацікавлюють дитину, варто поглиблювати, активності, які найбільше сподобалося виконувати учням, можна повторювати знову в інших кейсах.

ПОТЕНЦІАЛ ВОРКБУКІВ

УКРАЇНОЗНАВСТВО

- варто надавати перевагу меншій кількості тем, кейсів, фактів; натомість пропонувати дитині повільніше й глибше занурення в одну й ту ж тему та її кількарізне повторення;
- кейси можна збагачувати додатковою дотичною інформацією відповідно до запитів аудиторії.

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

- варто орієнтуватися на тему воркбука чи конкретного кейсу;
- підбирати книгу доцільно індивідуально - відповідно до вікових особливостей і зацікавлень дитини.

МОВА

- доцільною буде розробка вчителем комунікативних вправ на базі лексики, дотичної до кейсу воркбука та художньої книги.
- надавати перевагу краще фразам, а не окремим словам; абстрактна лексика доречніша під час вивчення української як успадкованої, конкретна й побутова - під час вивчення іноземної.

У цих методичних рекомендаціях розробниці пропонують додаткові ідеї для занять за воркбуками та перелік книг з сучасної й класичної української літератури, які можна використовувати дотично. Звісно ж, визначальну роль у навчанні дитини за українознавчими воркбуками “Глина” все ж відводиться дорослому, який займається з нею. **Саме вчитель, виховник чи батьки дитини зможуть найкраще простежити прогрес дитини** й запропонувати їй додаткові цікаві завдання.

Обсяг будь-якого навчального видання, як і час того, хто навчається, обмежений, а тому теми варто добирати найважливіші за віком, компетенціями та вподобаннями для дитини.

Робота з воркбуками “Глина” пропонують теми, які дають змогу навчати дітей української культури й історії з найменшого віку, тільки в дитини з’являється інтерес до свого українського коріння, у цікавий та комфортний для них спосіб, а значить формувати свідомих власної української ідентичності закордонних українців.

Сильна українська ідентичність. Першоважливими для українознавчих уроків із дітьми 2 - 13 років є конкретні приклади яскравої самоідентифікації українців (сміливі особистості та конкретні сміливі вчинки, важливі

державотворчі події, знакові пам'ятки та артефакти популярної й матеріальної культури). А тому всі кейси воркбуків базуються саме на цій zasadі. Під час пошуку додаткових ресурсів і тем для уроку радимо також орієнтуватися насамперед на відомих українців, які будуть дитині зразком того, як можна сміливо заявляти про свою українськість світові.

Особливості побудови кейсу

Кожен кейс воркбука - це підбірка різнопланових активностей на одну тему для глибокого, повільного занурення дитини в матеріал, який вона вивчає. Розмір кейсів у воркбуках різняться - від 2 до 10 сторінок. Дитина має змогу обрати, які саме завдання з кейсу їй цікаво виконувати, та які саме аспекти вивченої теми хочеться знати більше.

Візуал кейсу. Тематичні тексти в кейсі невеликі за обсягом та завжди супроводжуються візуальним матеріалом - ілюстраціями, фотографіями чи мистецькими творами. Ілюстрації та їх розташування подані якомога крупнішим планом задля "вау" ефекту (щоб дитина звернула увагу, зацікавилася та захотіла дізнатися більше; мала змогу гарно роздивитися деталі артефактів, будівель тощо й самостійно подосліджувати візуал).

Мова в кейсі. Тексти до тем короткі, лексика навмисно проста: короткі речення, нескладний синтаксис. Водночас є й нові слова, які за віком дітям були би цікаві та які вони вже можуть знати мовою країни, але їм ще бракує словникового запасу на цю тему саме українською. В ідеалі приблизний відсоток нової лексики в кейсі - 15-20%.

Типи активностей у кейсі. Завдання підбрані так, щоб балансувати між подачею українознавчої інформації та вправами на активацію цієї інформації через задоволення, гру, сенсорику, знайомі комфортні формати (пошуківка, тести, завдання на пошук відмінностей, встановлення відповідностей, лабіринти, пазли).

Наскрізне “повторення” типів активностей, постатей, знакових артефактів. Повторювання певних активностей на моторику, логіку, комунікацію, креативні завдання - це зона комфорту, яка дає дитині швидко та незалежно зрозуміти завдання. А тому цьому приділено значну увагу в кейсах. Таким чином, дитина має змогу закріпити відповідні навички та компетенції. На рівні сюжету - українознавства - дитина знайомиться змалку й потім продовжує зустрічати знакових українців чи знакові артефакти у старшому віці вже в новому контексті. Наприклад, Тарас Шевченко є у всіх п'яти воркбуках: в наймолодшому віці діти знайомляться з Тарасом, що полюбляє борщ з карасями, у наступному воркбуці “Одяг” - Шевченко - це модник у смушевій шапці, в “козаках” - це автор акварелі.

Простір для творчості вчителя. Замість великої кількості енциклопедичної інформації основний фокус кейсу на так званих “зачіпках” - ретельно та з допомогою команди експертів підбраних особистостях, фактах чи артефактах, від яких дорослому можна відштовхнутися й самому побудувати дотичний окремий урок залежно від запитів його учнів.

Гумористичні акценти. Поданий у кейсі як на рівні візуалу, так і мови. Найпопулярніший формат - жанр коміксів (для старшого віку) та сюжетні ілюстрації (для молодшого). На сторінках кейсів часто “серйозні” історичні постаті супроводжуються кумедними фразами чи вигуками - і таким чином завдання заохочує дитину фантазувати грайливо, придумати, що може сказати особистість, персонаж, дописати історію або створити свій власний комікс. Найголовніше - це те, що дитина в такому цілком несерйозному форматі може зацікавитися справді серйозними речами - новими українськими словами та фразеологізмами; українською наукою, археологією, історією міст, музеями.

Рефлексія в кейсі. Більшість кейсів воркбуків містять питання для бесіди з дітьми. Дуже часто це завдання відкритого характеру для розвитку критичного мислення, на які немає єдино правильної відповіді, але є простір для плідних дискусій.

Дитиноцентризм. Додатковим бонусом кожного кейсу є значна кількість персоналізованих запитань, які допомагають дитині переосмислити подану в кейсі інформацію, зробити її ще більш корисною, актуальною, зрозумілою, відповідною її віковим зацікавленням та можливостям. Такі завдання важливо не оминати, адже вони можуть стати неймовірною **внутрішньою мотивацією** для дитини, **поштовхом до персонального росту.**

Технічні аспекти роботи з кейсами

1. Крафтові активності варто давати виконувати дитині. Якщо ж їй ще важко впоратися з вирізанням чи клеїнням - обов'язково допомагайте, адже кожен воркбук має широкий віковий діапазон, і дитині завдання справді може бути не під силу.
2. Дозволяйте дитині виконувати завдання не так, як прописано в умові або ж не виконувати його взагалі. Головне, щоб простежувалася рефлексійна діяльність дитини за темою воркбука.
3. Заохочуйте дитину виконувати завдання достатньо добре, а не ідеально. Стежте, щоб випадкове складне завдання не знеохотило цілком дитину досліджувати Україну.
4. Вікові рамки воркбука досить відносні. Завжди варто прислухатися до конкретної дитини та пробувати спростити чи навпаки ускладнити наявне завдання. Основне - робити умови, в яких дитина асоціюватиме роботу, гру з українознавчий контент із задоволенням.
5. Якщо у завданні вказані матеріали, яких у вас немає під рукою - сміливо використовуйте ті, що маєте (наприклад, глину можна замінити соленим тістом чи пластиліном), або відкладіть завдання на потім, коли матимете необхідні матеріали.
6. На технічній сторінці воркбука подана додаткова інформація про музеї, у яких знаходяться згадані на сторінках артефакти, імена відомих українців, які подані у воркбуках, тож можна скористатися цією інформацією, якщо є зацікавлення в дитини.

Мені це смакує

Загальні поради

Тема воркбука "Мені це смакує" дасть змогу найменшим учням поговорити про їжу - те, що з ними щодня. У віці 2-4 років дитина продовжує постійно досліджувати світ навколо, а тому це гарна можливість знайомити її з новими й уже відомими їй смаками й продуктами.

Рецепти у воркбуці насамперед для того, щоб дати контекст дорослому, який працює з дитиною і водночас - щоб познайомити дитину з різними складниками, продуктами й методами їх поєднання.

Якщо є потреба, кейси можна виконувати непослідовно. Наприклад, щось, що доречно до свят, можна виконати пізніше чи раніше.

Практичні ідеї й поради до кейсів

Кейс "Різдво"

Художня книга: "Різдвяна лічилочка" Олександри Орлової та інші вірші з книги "Сніговірші для малят"; "Кучеряві відмовляються від ялинки на Різдво", Мар'яна Прохасько; "Тихі віршики на зиму", Мар'яна Савка.

Вмикайте дитині українські колядки, "Щедрик" Миколи Леонтовича.

Кейс "Вареники"

Українознавче наповнення: страва вареники, гаварецька кераміка Михайла Гавришка.

Кейс "Глина"

Українознавче наповнення: глиняний посуд керамічної майстерні "Ївга".

Кейс "Глиняний лев"

Українознавче наповнення: скульптура "Лев при двох головах" Василя Омеляненка.

Кейс "Яблуко"

Українознавче наповнення: робота "Золота симфонія" Івана Марчука.

Запропонуйте дитині намотати нитки на олівець. А потім розмотати їх.

Кейс "Великдень"

Українознавче наповнення: великодня листівка Олени Кульчицької, писанки.

Музей Писанки в Коломиї сам у формі писанки, тож можна розглядати цю чудернацьку будівлю на фото. Спробуйте з дитиною активність на монотипію - малювання писанок на папері. Зробіть експерименти з м'яким яйцем з книги "Лесеві історії" Юлі Смаль. Заведіть традицію надсилання святкових листівок рідним та друзям, колегам. Разом з дитиною зробіть великодню листівку. Спробуйте також гру навбитки.

Кейс "Борщ"

Українознавче наповнення: страва борщ, гаварецька кераміка Михайла Гавришка.

Художня книга: Євген Гуцало, "Зайці в полі варять борщ".

"Лизаветин" борщ - стаття дослідниці родини Косачів Тамари Скрипки - <https://bit.ly/3g5oa98>. Борщ в родині Франків - книга "Франко від А до Я", музей Івана Франка у Львові, книга рецептів Ольги Франко (невістки) "1-ша українська загально-практична кухня" з коментарями Маріанни Душар.

Стаття про Різдво в родині Франків - <https://bit.ly/36xoaAlc>.

Для перегляду дорослим: фільм з Євгеном Клопотенком "Борщ. Секретний інгредієнт".

Кейс "Їжа на фото"

Українознавче наповнення: фотографії Максима Ясінського.

Кейс "Пливи, рибо!"

Українознавче наповнення: робота "Риба" Лідії Борисенко.

Художня книга: "Про кита" Оксани Луцєвської, багата на звуконаслідування, проста лексика.

Кейс "Вітряки"

Українознавче наповнення: робота "Дорога до вітряків" Сергія Васильківського.

Кейс "Скіфи роблять борошно"

Українознавче наповнення: скіфська кам'яна скульптура, скіфська зернотерка.

Ціллю кейсу є насамперед візуальне занурення в історію України через фокус на конкретних речах чи процесах. Зліпіть з дитиною скіфських баб з глини/пластліну. Розкажіть дитині про те, що за допомогою жорен можна отримати не лише борошно, але й олію: соняшник, гарбуз, горіхи. Спробуйте розчавити на папері горіх, щоб виступила олія (для старших дітей).

Кейс "Печу хліб"

Українознавче наповнення: глиняний посуд керамічної майстерні "Ївга", автентичний рецепт хліба Катерини Селдоненко, ремісничка пекарня "Живий хліб".

Художня книга: вірш "Печу-печу хлібчик".

Під час закупок запропонуйте дитині самій зробити замовлення в крамниці. Порозглядайте додатково картину Олени Кульчицької "Богородиця. Золотий колос",

1910-ті роки. Можливі акценти: активності на малювання (пальцем) квітів, що ростуть в пшеничному полі: мак та волошку. Додатково порозглядайте золотий колір, обличчя мами й дитини, їхній настрій, емоції.

Рецепт хліба від Катерини Селдоненко:

Опара:

8 гр сухих дріжджів або 16 гр свіжих дріжджів

90 гр води,

90 гр пшеничного борошна

Все змішати та залишити на 2-2,5 години. Опара має піднятися та вкритися бульбашками по всій поверхні.

Тісто:

Вся опара

330-350 гр сироватки, маслянки чи води кімнатної температури

560 гр пшеничного борошна (плюс 30 гр на припилювання)

20 гр теплого вершкового масла, (плюс 5 гр на змащування посуду)

15 гр цукру,

13 гр солі.

Тісто вчиняємо наступним чином: змішуємо опару, борошно та воду, накриваємо плівкою і даємо відпочити 20 хвилин. Після цього продовжуємо місити, додаючи масло, цукор та сіль маленькими порціями. При необхідності трохи припилюємо поверхню. Тісто має стати гладким та однорідним.

Змащуємо маслом глибоку миску кладемо туди тісто, згорнуте в кулю, та накриваємо кришкою чи вологим рушником. Ферментація триває біля двох годин, але час може коливатися в залежності від температури в приміщенні. За цей час тісто має збільшитися в 2-3 рази і стати пухким. Це означає, що тісто готове до наступного етапу.

Стільницю припилюємо борошном і викладаємо готове тісто, заокруглюємо його та даємо відпочити 10 хвилин, потім формуємо тісто в кулю та ставимо в кошик на розстоювання на 30-40 хвилин. Кошик треба добре присипати борошном, аби уникнути прилипання тіста.

Коли хлібна заготовка піднялася, то її викладаємо на пергамент та розміщуємо на деко. Перед посадкою в піч надрізаємо хліб з одного боку та оприскуємо водою.

Відправляємо деко в попередньо розігріту до 250 С духовку. Печемо з парою 15-20 хв, потім випускаємо пару і зменшуємо температуру до 210 С та печемо ще 20 - 30 хв. Дістаємо з пічки та охолоджуємо на решітці. Готова паляниця має золотистий колір та тоненьку скоринку.

Кейс "Гарбузи"

Українознавче наповнення: робота "Гарбузи" Миколи Пимоненка, робота "Версії білого. Таракуци" Сергія Савченка, кримськотатарський гарбузовий пиріг фулту.

Художня книга: "Гарбузова відпустка" Олександри Орлової.
Розмалуйте справжній гарбуз фарбами як у митця Савченка.

Рецепт кримсько-татарського пирога Фулту з книги "Кримськотатарська кухня"

Для начинки:

- гарбуз - 1 кг
- сіль - 1,3 чайної ложки
- цукор - 300 гр
- волоські горіхи - 300 гр

Для тіста:

- вода - 200 мл
- борошно - 4 склянки
- сіль 1,2 чайної ложки
- олія

Натираємо гарбуз на крупній терці. Присипаємо дрібною солі та цукром та лишаємо на 30 хв., щоб пустив сік. Після цього зайвий сік зливаємо. Можна трохи вичавити сік із м'якоті, щоб начинка не було надто вологою.

Волоські горіхи подрібнюємо, перемішуємо з цукром.

Готуємо тісто (або розкачуємо готове). Для цього потрібно замісити еластичне тісто з борошна, води та солі. Коли тісто вже перестане прилипати до рук, його необхідно ще місити 10 хв. Накриваємо тісто плівкою, або рушником і лишаємо на 40 хв.

Тісто ділимо на дві частини. Кожну частину розкачуємо качалкою, а згодом розтягуємо руками, аж поки лист не стане напівпрозорим. Розкачане тісто змащуємо рослинною олією. Викладаємо другий шар тіста, знову змащує рослинною олією.

В центр листа викладаємо гарбуз і подрібнені горіхи. Обережно завиваємо тісто разом із начинкою в рулон. Викладаємо равликком у сковорідку або круглу форму для випікання. Робимо надрізи від центру до країв, змащуємо жовтком.

Ставимо в розігріту духовку. Випікаємо 40 хв. за температури 180-200 градусів. Фулту особливо смакує з кавою.

Кейс "Осінь. Ліс"

Українознавче наповнення: пошуківка з тваринами і рослинами Українських Карпат.

Художня книга: Роман Скиба "Із життя хитрих слів", "Говерла" Катерини Міхаліциної.

Кейс "Грибна юшка"

Українознавче наповнення: страва грибна юшка, керамічний посуд майстра Сергія Дутки.

Закцентуйте дітям відповідно до країни проживання, яка культура збирання грибів поширена там. Зверніть увагу дитини, що на горщику майстра Сергія Дутки ручка

(вушко) горщика - і допомагає переносити горщик, і водночас слугує прикрасою. Попросіть упізнати тварину на горщику.

Рецепт грибною юшки від Маріанни Душар (Пані Стефи) - <https://bit.ly/3quN46X>

Кейс "Фруктовий пиріг"

Українознавче наповнення: Лев Симиренко, страва - яблучний пиріг.

Рецепт яблучного пирога "250" від Маріанни Душар (Пані Стефи) - <https://bit.ly/3ly3LKM>

Пограйтеся в гру на дослідження смаків: пропонуйте дитині із заплученими описувати смак страви/продукту: кисле, солодке, гірке... Можна зробити з дитиною "записник нових смаків", де ви разом записуєте на згадку дату, місце, коли дитина скуштувала в перший раз якусь нову їжу, інгредієнт або продукт. Дитина може зробити свій малюнок, щоб відсвяткувати цю подію. Пропонуйте також дитині за допомогою дзеркальця роздивитися свій язик - розкажіть, що саме він відчуває всі ці смаки.

Кейс "Груша"

Українознавче наповнення: скульптура "Груша" Олексія Золотарьова.

Кейс "Комора"

Українознавче наповнення: уривок із книги "Книга про батька. З мого дитинства" Софії Яблонської, пошуківка з українськими продуктами й травами.

Кейс "Кафе. Меню"

Українознавче наповнення: страви дослідниці їжі Маріанни Душар (Пані Стефи).

Рецепти:

1. <https://panistefa.com/buryak-z-chornoslyvom-abo-salatka-starolvivska/>
2. <https://panistefa.com/shparagy-zi-shpynatom-i-yajkom-na-m-yako/>
3. <https://panistefa.com/salatka-z-kozyachogo-syru-i-truskavok/>
4. <https://panistefa.com/linyvi-pyrogy-z-syru-bryndzi/>
5. <https://panistefa.com/yavorivskyj-pyrig/>
6. <https://panistefa.com/rogalyky-z-konfituroyu-rugelah/>
7. <https://panistefa.com/kulesha-kosivska/>
8. <https://panistefa.com/mandarynovyj-syrnyk-z-mandarynovym-kurdom/>
9. <https://panistefa.com/borshh-z-vushkamy/>
10. <https://panistefa.com/garbuzzova-zupa-pyure-z-imbyrom-i-yablukom/>
11. <https://panistefa.com/gombovtsi/>
12. <https://panistefa.com/pechenyj-garbuz/>

Вирізалка "Садок вишневий коло хати"

Українознавче наповнення: уривок вірша Тараса Шевченка "Садок вишневий коло хати".

Садок вишневий коло хати: Мультфільм з піснею за текстом:

<https://www.youtube.com/watch?v=E0jnBCKMEuM>

Мені це личить

Загальні поради

Тема воркбука “Мені це личить” дасть змогу доповнити українознавчими акцентами зацікавлення дитиною в віці 4-6 різноманітними візуальними образами; поповнить лексику дитини базовими словами та фразами про одяг, тканину, текстуру, візерунки, збагатять базову лексику кольорів та відтінків; ознайомить дитину з професіями, пов'язаними з виробництвом одягу на прикладі постатей відомих українців.

Практичні ідеї й поради до кейсів

Кейс "Майстерня дизайнера"

Українознавче наповнення: пошуківка з українськими елементами: гуня, криسانя, вербовецька вишита сорочка; плакати Софії Яблонської й Олени Кульчицької; книги "Я так бачу" творчої майстерні "Аґрафка" й "Гуцульська вишивка" Олени Никорак.

Зверніть за бажанням/готовністю/залежно від мовного середовища дитини увагу до синоніму слова **майстерня - ательє**. Також до слів, пов'язаних з майстернею - майстер, майструвати, речі необхідні дизайнеру для роботи (швейна машинка, ескізи, нитки, ножиці тощо).

Кейс "Дизайнерка Яся Хоменко"

Українознавче наповнення: роботи Ясі Хоменко, архівна фотографія “Шевченко серед друзів”.

Додаткове завдання: Намалюй своїй сім'ї однаковий одяг. Обери своїм батькам одяг, який вони можуть завтра одягнути на роботу чи на прогулянку. Для всіх учасників родини. Киньте жереб, хто кого одягатиме цього тижня. Один для одного - батьки/діти.

Поговоріть про ресайклинг (зі старих речей можна шити нові або робити іграшки)

Художня книга: “Шевченко від А до Я” Леоніда Ушкалова.

“Шевченко часто з'являвся на людях у смушевій українській шапці. Цим він хотів підкреслити, що був українцем. Смушева шапка - то знак героїчного минулого України. Цікаво, що Шевченко також носив смушеву шапку, бо був поетом. Шапка - то вбрання поета-кобзаря.”

Кейс "Автопортрет"

Українознавче наповнення: робота "Автопортрет" Федора Кричевського.

Художня книга: “Емоціємір інспектора Дила. Розпізнавай, вимірй та керуй своїми емоціями” Ісерн Сусанни.

Зіграйте з дитиною в гру. Плескайте в долоні, а дитина нехай стільки раз й тупає ніжками. Підкажіть дитині, що тупати ніжками можна, щоб виявляти свою сердитість чи роздратування, головне - не робити шкоди людям чи речам довкола під час цього.

Кейс "Портрет у профіль"

Українознавче наповнення: робота "Оленка" Святослава Гординського.

Пограйте з дитиною в театр тіней.

Кейс "Парасоля"

Українознавче наповнення: робота "Сестра Ольга з парасолькою" Олени Кульчицької.

Кейс "Візерунки"

Українознавче наповнення: робота "Український баран жито не убрав" Марії Примаченко.

Художня книга: "Оця Марія звірів малювала" Світлани Тараторіної.

Запропонуйте дитині шукати візерунки в природі під час прогулянки. Можна вирізати отвір - силует футболки і крізь неї дивитися на різні кольори, текстури та візерунки навколо: блакитне небо, сині двері, зелена трава тощо.

Кейс "Давній одяг. Смугаста сукня"

Українознавче наповнення: артефакти трипільських часів.

Кейс "Давній одяг. Тканина"

Українознавче наповнення: артефакти давньоруських часів.

Кейс "Райське дерево"

Українознавче наповнення: текстильна робота "Райське дерево" Лідії Борисенко.

Відвідайте з дитиною персональний сайт мисткині, де можна роздивитися інші текстильні роботи: <http://www.borisenko.kiev.ua/> За віком (змістом та кольористикою) радимо вишивані роботи "Повернення до нитки", "Пташине дерево", "Малий хід", "Великий хід".

Кейс "Давній одяг. Русь. Одяг князя й княгині"

Українознавче наповнення: артефакти давньоруських часів.

Відвідайте з дитиною в Києві музей коштовностей НІМУ, щоб на власні очі подивитись золоті прикраси.

Вирізалка "Давньоруський шолом"

Українознавче наповнення: артефакти давньоруських часів.

Кейс "Гуня"

Українознавче наповнення: фотокадри мюзиклу "Гуцулка Ксеня" Франківського драмтеатру, роботи Руслани Гончарук.

Відео про ткацтво та ліжники на Гуцульщині від проекту Українер: <https://youtu.be/ey3gxUuejJs>.

Медитація "Обійми в гуні". Дитина та член родини. Дорослий обіймає дитину зі спини і легко покачується, наче велика тепла гуня зігріває дитину.

Сторінка Руслани Гончарук - <https://bit.ly/3mzTE9L> та документальний фільм з її участю - <https://youtu.be/ix9kuT-Xsx0>.

Уривок з інтерв'ю Руслани Гончарук:

"Для горян гуня здавна була і незамінним теплим одягом, і захистом від злих сил, оберегом родини, символом добробуту, який часто передавався з покоління в покоління. Існував навіть обряд: немовля загортали в родинну гуню – щоб росло щасливим та здоровим. Коцаваня – різновид гуні з вплетеними довгими нитками-тороками – мала ще й унікальні властивості: її, кажуть, на могли прокусити дикі звірі, у густих волокнах шерсті застрягали ворожі топірці бартки, а завдяки спеціальній обробці «шуба» не промокала у зливу. Носили її навіть влітку: ночі в горах досить холодні, а така кожушина гріє одразу, щойно накинеш на плечі. Гуня берегла і від палючого сонця, і від лютих морозів, захищала поперек і нирки."

"- Скільки часу минає, поки вовну перетворите на вкритий візерунками ліжник чи гуцульську шубу?

- Усе це перетворення триває кілька місяців, адже більшість робіт, як і сотні років тому, жінки виконують вручну. Вовну закупаємо у вівчарів на Закарпатті чи на Буковині. Потім її треба випарювати в окропі 3-5 годин, промивати в холодній воді. Далі вона сушиться на сонечку. Відсортовують світле руно від темного, потім скубуть і чешуть спеціальними щітками. Потім з вовни по-давньому прядуть кілька типів

ниток: тонші й міцніші намотуються як основа на ткацький верстат, грубші йдуть на поперечну нитку. Однак перед самим процесом ткацтва нитки фарбують: проварюють у воді з барвником. Найкращими вважаються натуральні барвники, які колись привозили з Індії і які донині зберігаються у деяких господарів. Виткати виріб – це ще не вся робота. Потім його треба зваляти у валилі – спеціальному дерев'яному коробі, куди з величезною силою вривається вода з гірської річки. У цьому вирі вовняну річ тримають кілька годин, регулярно виймаючи й вимірюючи, чи «сіла» вона до потрібного розміру. Таким чином вовна валяється – звідси й назва «валило». Яюсь мусила це робити серед зими, бо треба було віддати замовляння. Вода крижана, руки ломить – але відчуваєш, наскільки потужною енергією насичується та річ! Оця сила гірського потоку, стільки копіткої ручної праці – як вона може не бути оберегом?! І насамкінець річ вичісують, щоб мала зверху приємний м'який ворс”.

Кейс "Вільні люди"

Українознавче наповнення: тварини та рослини, занесені до Червоної Книги України, роботи майстерні "Вільні люди".

Художня книга: “Червона книжечка”, Ганна Копилова.

Назви рослин і тварин з вишитих сорочок:

Жук-Олень, Ялівець високий, Цибуля ведмежа, Тирлич жовтий, Півонія кримська, Горностай, Заєць білий, Ведмідь бурий, зубр, Сапсан, Глухар.

Вишиті сорочки: поговоріть зі старшими дітьми про важку роботу вишивання. Унікальні вишивки, які зберігає бібліотека НЬЮ-ЙОРКА - <https://bit.ly/2Vwsrly>

Кейс "Наплічники Horondi"

Українознавче наповнення: роботи Олександра Горонді.

Приверніть увагу дитини до синонімів **наплічник - рюкзак**, словотвору **наплічник - на плечі**.

Історію про Сашка Горонді можна знайти на сайті <https://ukrainer.net/horondi/>

Кейс "Фотозона"

Українознавче наповнення: архівні фото Тараса Шевченка, Івана Труша, Олени Кульчицької, Михайла Грушевського, Параски Плитки-Горицвіт та Марії Кречунек (Чукутихи).

Якщо дитина готова до цього - поясніть різницю між словами “надівати - одягати”
Увімкніть послухати “Садок вишневий коло хати”.

Додаткова інформація про особистостей у кейсі:

Олена Кульчицька: художниця, етнографиня, викладачка; збрала великий альбом з власними акварелями, графікою та просто ескізами народного вбрання Зах. України. Будучи в Карпатах та живучи поруч з простими людьми, Олена малувала їх в буденному та святковому одязі. В своїх роботах велику увагу приділяла саме деталям,

оздобленню Завдяки цій праці ми можемо на власні очі бачити дух того часу. Альбом з її роботами виданий видавництвом Апріорі. Також Олена все життя плідно працювала зі своєю сестрою Ольгою, яка теж була відомою мисткинею, зокрема в техніці ткацтва. Сестри створили багато спільних робіт (Олена малювала ескізи, а Олена ткала). І ще Ольга була незмінною моделлю для своєї сестри. Є велика збірка картин та етюдів Олени, де Ольга була її моделлю. Також Олена Кульчицька малювала ескізи меблів. Зокрема, її помешкання у Львові облаштоване меблями за її проектами. Більше інформації про Олену Кульчицьку можна дізнатись побувавши в Художньо-меморіальному музеї О. Кульчицької у Львові.

Іван Труш: художник, мандрівник. Одним із захоплень Івана Труша були мандри. Окрім Карпат та Криму, Іван Труш відвідав Єгипет, Італію та Палестину. Подорожі надихали Труша на творчість. Товаришував з Лесею Українкою та Іваном Франком. В музеї Франка у Львові можна побачити багато робіт Івана Труша. Сад при будинку Труша - його гордість. Квіти садились там не хаотично: спочатку художник створював композицію у себе в голові. В І. Труша є колекція картин на великодню тематику, зокрема гагілки - святкові обрядові ігри. Часто художник на Великдень вирушав на Гуцульщину і там змальовував життя та побут гуцулів, їхні традиції святкування.

Параска Плитка-Горицвіт: народна письменниця, поетеса, художниця, філософ, етнограф, фотограф. Мешкала у відомому карпатському селі Криворівня на Гуцульщині. Самостійно вивчивши мистецтво фотографії, Параска фотографувала карпатські краєвиди, щоденний побут гуцулів, святкові обряди. Її доробок складає близько 6 тис. Фотографій. Свої фотографії вона роздавала людям, тож навіть зараз майже в кожній хаті в с. Криворівня можна побачити фото, зроблене Параскою. Свої роботи вона ніде не виставляла, а про талант цієї жінки дізнались в 201, коли знайшли коробку з її фото-негативами. В 2019 році в Києві на Мистецькому Арсеналі було організовано персональну виставку-ретроспективу фотохудожниці. Також Параска досліджувала і записувала в своїх рукописах діалектичні говірки, які так і не були видані за її життя.

Михайло Грушевський: історик, громадський та політичний діяч; Окрім громадської діяльності Михайло Грушевський мав цікаве особисте життя. Коли сім'я Грушевських проживала у Львові, то жили вони поруч зі своїми друзями - родиною Франків. Також частими гостями були Труші, Лисенки, Леонтовичі, Марія Заньковецька. В Михайла та Марії Грушевських була одна донька - Катерина, або як її називали рідні Кулюня. Катерина Грушевська була незамінною помічницею свого батька аж до його смерті. В музеї Михайла Грушевського у Львові можна побачити листівки, які батько з донькою надсилали один одному.

Тарас Шевченко: художник, мандрівник, поет та письменник. Ми звикли до образу Шевченка як "суворого співця українського народу" та "вусатого дідугана в шапці і шубі". Насправді, образ Шевченка "шапка і шуба" були викликом того часу, адже це був зовсім не класичний, поширений стиль одягу. Це був свого роду арт-перформанс, гра в переодягання. Адже треба розуміти, що на той час така шуба була досить дорогою та модною річчю. До того моменту, коли дитина почне знайомство з серйозними творами Шевченка, вона буде знати, як мінімум, що він також цікавився

звичайними повсякденними речами, мав свої уподобання в одязі чи їжі. Був живою людиною.

Чукутиха (Марія Кречунєк): співачка традиційних народних пісень, заробляла на життя співаючи пісень на весіллях. Стала відомою в світі завдяки її фото з люлькою, яке зробив Микола Сеньковський - український військовий фотограф. Він фотографував гуцулів, їхній побут, ремесла та традиції. Фото було зроблене в 1926 році, а в 1931 це фото було представлено на фотовиставці в Парижі, де здобуло гран-прі.

Кейс "Турбуюся про свої речі"

Українознавче наповнення: пошуківка з українськими елементами (свищик, яворівська іграшка, дрімба, давньоруський шолом, тайстра, плетений кошик із лози).

Художня книга: "Не бійся монстриків", "Халепка зі шкарпетками".

Цікавий факт: кошик змальований з одного з кошиків, зробленого майстрами з лозоплетіння села Ізи, Закарпатської області. Можна розказати дітям про це і показати відео, як вирощують лозу, плетуть кошики всім селом.

Пограйте з дітьми в шкарпетковий театр. За бажанням, подивіться відеоролик від компанії "Додо сокс": <https://youtu.be/moOyC7zO59c>

Кейс "Скриня"

Українознавче наповнення: гуцульська скриня з колекції Віктора Ющенка.

Для дорослих: документальний фільм "Весільний спадок", 2020

Козаки

Загальні поради

Підхід до історичного воркбуку:

Минуле - діти молодшого шкільного віку не відчують часовий простір так, як дорослі, і ще невпевнено орієнтуються у ньому, тому ми намагаємось уникати конкретних дат, років і століть. Натомість, рекомендуємо використовувати фрази на кшталт "200 років тому" чи навіть образні порівняння, як "три бабусі тому".

Сучасне - окремі факти чи постаті з минулого дитині зрозуміти важче, якщо вони повністю відірвані від дитячих реалій. Тому кожен сторінку й завдання сплановано таким чином, щоб дитина могла перекласти життя країни тих часів у сучасний, зрозумілий їй контекст.

- 1. Навіщо дітям у цьому віці розповідати про козаків?** Тому, що це унікальний приклад історичного та культурного героя. У ньому поєднано дуже багато: історія, національна вдача, побут, зовнішність. Подумайте, чи в багатьох країнах існують аналоги (самураї, гайдуки і т.д.)?. Козаки зручні для наслідування, а дитина дуже потребує бути схожою на когось.
- 2. Які історичні постаті обрано для воркбуку і чому?** Серед особистостей, яких ми обрали, – Петро Конашевич-Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Галшка Гулевичівна, Дмитро Яворницький. Вони дуже різні, але в той чи інший спосіб оповідають про історичний шлях козацтва та його місце в нашій культурі. Гетьмани – це ті, хто створив із козаків-воїнів політичну еліту, збудував державу і зробив її помітною на карті Європи. Меценати, які давали гроші на освіту й науку, посприяли діалогу зі світом. Яворницький – безстрашний шукач козацьких скарбів – він зберіг матеріальну спадщину козацтва для нас із вами.
- 3. Козак – це просто воїн?** Ні, це не лише воїн. Козацький стан складався з багатьох прошарків: окрім військової культури, існували міський середній клас, козацька інтелігенція та аристократія. За козацьких часів надзвичайного розквіту набули освіта, мистецтво, архітектура, музика й

матеріальна культура. Була розвинена складна система дипломатичних, економічних та культурних відносин із багатьма країнами.

4. **Козаки – це Запорозька Січ, так?** Ні, точніше, не тільки Січ. Козаки жили в таких регіонах – степовому Подніпров'ї (Січ), на сході України (Слобожанщина), Лівो- та Правобережній Україні (Гетьманщина). Власна державність існувала тільки у Гетьманщині. Козаки в цих регіонах мали деякі спільні риси (наприклад, назву), але й багато відмінностей у побуті, одязі, господарстві тощо.

5. **Сьогодні часто в медіа бачимо козака як вояка-сіромаху в шароварах, який їсть куліш, грає на бандурі й танцює гопак. Чи цей образ відповідає реальності?** Цей образ сформувався у козацьких нащадків у ХІХ ст. та був відкоригований пізніше, що було зручно для пропаганди й маніпуляцій советської влади. Це лише один з образів козака-запорожця, і лише з кінця 18 століття. Ми ж маємо на меті показати інші, раніші образи, аспекти та явища в історії козацтва.

6. **Які ще міфи й легенди про козаків є неправдою?** Міф часто є підкориговою легендою, котра виникла уже в післякозацькі часи, аби якимось чином надати спогадам про них позитивного чи гротескного характеру. Звідси походять перекази про чаклунів-характерників, козацькі підводні човни або ж про скарби Полуботка.

7. **Як мені визначити, чи інформація про козаків з інтернету є достовірною?** Таким критерієм може бути особа автора, його афілійованість із науковими закладами, університетами, наявність у нього дослідницьких публікацій. Відстежуйте сучасні науково-популярні проекти з історії України – їх щороку більшає. Для того, щоб скласти бодай перше враження про якесь історичне явище, не оминайте енциклопедій, але не Вікі, краще – Енциклопедія історії України (повна версія у вільному доступі:
<http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>).

Як працювати з кейсом

Зразок - "Козаки в степу"

КОЗАКИ В СТЕПУ

Дочкалоу
Уяви, що могла побачити козаки в степу.
А що уявляють твої друзі?

Поміркуй
Розглянь картину.
Яка природа навколо?
Який час доби? Яка погода?

☐ РАНОК	☐ СОНЯЧНО	☐ ЙДЕ ДОЩ
☐ ТЕПЛО	☐ НІЧ	☐ ДНЬ
☐ ВЕЧІР	☐ ХМАРНО	☐ ХОЛОДНО

ОЙ Я ЗНАЮ,
ЩО ВОНИ ТАМ ПОВАНІЛИ...
А ДЕ МІЙ ОЛІВЦЬ?

ОЙ, ЛЕБЕ!

Сергій Васильківський

Факт чи думка? Обіди

Я вважаю, що козаки сидять на конях.
ФАКТ ДУМКА

Я думаю, що козаки втомлені.
ФАКТ ДУМКА

Доповни

Я вважаю, що _____

Я думаю, що _____

Куди йдуть козаки? Звідки?
Чому вони купувалися? Які вони зараз?

☐ ВТОМЛЕНІ	☐ ГОЛОДНІ
☐ ЗДІВНОВАНІ	☐ УВАЖНІ

12

13

Сергій Васильківський, Сторожа запорозьких вольностей, 1890

Українознавче наповнення: робота "Сторожа запорозьких вольностей" Сергія Васильківського.

Щоб дитина почала любити мистецтво, вона повинна його відчути. І для цього, як зауважує Франсуаза Барб-Галль у своїй книжці "Як розмовляти з дітьми про мистецтво", важливо не "розповідати дітям про мистецтво", а саме "розмовляти з ними". Метод роботи з творами мистецтва, що використано на цих сторінках, називається "входження в картину". Дитині пропонується розглянути картину, як сюжет, історію, та відчути її як те, що відбувається поруч з нею саме в цей момент.

- **Розмова.** Дорослий виступає фасилітатором розмови. Уникайте питань "Що ти бачиш на картині?", натомість ставте такі питання, щоб дитина могла аргументувати свою відповідь. Кожне із запропонованих у завданні питань про погоду, пору дня чи то настроїв козаків продовжуйте питанням "Чому ти так вважаєш?".

- **Уява.** Заохочуйте дитину імпровізувати та уявляти найнеймовірніші речі, адже саме так дитина відчуває мотивацію до розмови. Йдіть за дитиною. Допомагайте їй підібрати влучні слова, якщо в неї не вистачає словникового запасу.
- **Факт чи думка.** Переконайтесь, що дитина розуміє різницю між думкою та фактом. Якщо дитина вагається з відповіддю, зверніть увагу дитини на те, що твердження-факт починається словами “Я знаю”, а речення-думка словами “Я думаю”. При потребі наведіть приклад. Якщо дитині легко виконати це завдання, запропонуйте їй поміркувати над іншими фразами, які увиразнюють факт чи думку. Наприклад, “я вважаю”, “я гадаю”, “мені здається” та “я бачу”, “на картині намальовано”, “художник зобразив” тощо.
- **Виставка.** Після того, як дитина виконала творче завдання на лівій сторінці, прокоментуйте її малюнок. Розпитайте, чому козаки зустріли або побачили саме це? Що могло статися далі? Якщо працюєте з класом і діти не проти, запропонуйте їм показати свої малюнки одне одному. Визначіть разом, чий малюнок вийшов реалістичним, чий фантастичним, гостросюжетним, неймовірним, яскравим, намальованим цікавою технікою тощо. Якщо рівень володіння мовою дітям дозволяє, запропонуйте скласти невеличку історію про пригоду козаків у степу. Це може бути письмове домашнє завдання або усна презентація в класі.
- **Митець.** Більше інформації про Сергія Васильківського: <https://bit.ly/2JxGoUP>, <https://bit.ly/2Jm5WEt>, <https://bit.ly/39xNxPz>. У творчості Васильківського сюжет з козаком/козаками у степу повторюється багато разів. Розгляньте декілька картин із цієї серії з дітьми і порівняйте їх.

Практичні ідеї й поради до інших кейсів

Воїни світу

Українознавче наповнення: козак на карті воїнів світу; українські воїни різних епох.

Повторіть з дитиною назви континентів та океанів. Зверніть увагу на природні зони. Що на її думку може рости в зонах, позначених жовтим кольором? Поговоріть про інших воїнів світу - кого ще дитина знає або може назвати? Поки дитина виконує завдання про українських воїнів, питайте, що саме допомогло визначити місце кожного воїна на таймлайні. Одяг? Зброя? Чи помітить дитина, що на обличчях японського самурая і воїна Великого князівства Литовського маски? Поміркуйте, для чого вони (захистити обличчя, налякати ворога тощо). Які ще спільні риси дитина

може знайти між воїнами світу та українськими воїнами? Якщо дитині цікаво, розкажіть оглядово про основні періоди в історії України. Основною метою є не навчити дитину конкретної дати, а допомогти їй зрозуміти, що один факт чи явище в минулому відбувалося раніше чи пізніше, аніж якимсь інше. Тому тут доречними будуть питання: “Козаки жили до чи після динозаврів?”, “Чи були у козацькі часи автівки і телефони?” тощо.

Козаки - друзі степу

Українознавче наповнення: Керносівський ідол, кам'яні стели; курган Нечаєва могила.

Поговоріть з дитиною про минуле навколо неї. Наприклад, яким чином і де саме вона може дізнатися про минуле свого міста чи країни, де вона живе? (варіанти відповідей - музеї, старі будинки, книги, кіно, школа). Коли вона останній раз була в музеї? Що вона запам'ятала з відвідин? А де дитина може дізнатися про минуле своєї родини? (сімейні альбоми, розмови з бабусею і дідусем тощо). Що може робити дитина для того, щоб оберігати своє минуле?

Керносівський ідол: Детально дізнатися про цей знаковий артефакт можна за цими посиланнями: <https://bit.ly/3ICU6CB>, <https://bit.ly/33CP5Uq>.

Важливо: на одному з боків ідола зображено малюнки інтимного/сакрального характеру. За віком психологічно діти 5-7 років знаходяться в періоді латентної сексуальності, тобто не будуть готові побачити те, що бачать дорослі. Тому можна не хвилюватися щодо цього і не порушувати цю тему в розмові з дитиною.

Для учнів “А що далі?": запропонуйте підписати назви континентів та океанів на карті.

Відпочинок у степу

Українознавче наповнення: кам'яні стели.

Художня книга: “Стріла степу” Марії Артеменко, “Євині ями” Валентини Вздульської”.

Якщо дітям сподобалось, наступного разу медитацію можна урізноманітнити: скажіть дитині, що в степу вона може знайти якусь річ, яку залишили козаки. Що це буде? Після медитації таємничу річ можна намалювати.

У степу. Козацька розвідка

Українознавче наповнення: тварини та рослини степу, занесені до Червоної Книги України.

Художня книга: “Червона Книжечка”, видавництво “Основи”.

Більшість згаданих тут тварин і рослин - з Червоної Книги України, <https://redbook-ua.org/> . Поміркуйте разом з дитиною, чому важливо охороняти зникаючі види тварин і рослин. Запитайте дитину, чи вона бачила коли-небудь сліди тварин на землі? Яких? Поговоріть, в яких умовах сліди видно краще. У степу сліди тварин можна добре розглянути на мокрій землі або на піску, а взимку - на снігу. Поговоріть про орієнтацію на місцевості - на природі і у місті. Разом поміркуйте про кроки і дії у випадку, якщо дитина загубилась. На Орисі - пластунський однострій. Розкажіть дитині про скаутські організації і запитайте, чи вона належить до якоїсь з них.

Я відчуваю степ

Українознавче наповнення: звуки степу з Дворічанського національного природного парку, вірш Михайля Семенка "В степу", робота "Степ" Анатолія Криволапа.

Більше про творчість митця можна дізнатись тут: <http://anatolykryvolap.com/>

Одна з технік художника - лити фарбу на полотно, а потім розтирати шпателем поверх іншого, уже сухого кольору. Цю техніку можна спробувати відтворити з дитиною. Тут краще підійде гуаш або акрилові фарби. Якщо дитині цікаво, творче завдання можна доповнити письмовим, попросіть дитину описати степ, що вона намалювала, використовуючи лексику з лівої сторінки.

Асканія-Нова

Українознавче наповнення: Біосферний заповідник "Асканія-Нова", ювілейна монета НБУ із зображенням дрохви.

Перегляньте фото тварин з заповідника, скількох тварин тепер дитина впізнає? <http://askania-nova-zapovidnik.gov.ua/>

Запорозька Січ

Українознавче наповнення: пошуківка Запорозька Січ.

Запропонуйте дитині або групі пограти рольову гру: діти по черзі грають роль гетьмана, решта - козаки. Питання, в яких треба голосувати, можуть бути різні, наприклад: чи треба вранці їсти вівсянку? Куди поїдемо на канікули? Це також нагода розповісти про принцип голосування. Завдання з питальними словами ідеально підійде для різнорівневого класу, адже кожна дитина зможе скласти питання відповідно до свого рівня володіння українською, і водночас працювати в групі. Ілюстрацію можна використовувати, як пошуківку, так і для аналізу ситуації, наприклад "Чому хата зроблена з дерева?" або "Чому оцей козак такий здивований?"

А що в нас на обід?

Українознавче наповнення: страви запорозьких козаків, рецепт шуликів із маком.

Кінь

Українознавче наповнення: "Ранок, дощ", "Ніч", "Сутінки", "Надвечір'я" Анатолія Криволапа.

За допомогою техніки використання схожих відтінків, спробуйте "заховати" інший предмет на картині. Запропонуйте дитині намалювати дерево, людину, хатку або відгадайте, що дитина намалювала. Позмагайтесь, хто "заховав" об'єкт краще. Спробуйте кольорові олівці, акварельні фарби або гуаш.

Підготовка козаків, походи

Українознавче наповнення: козацький лук, картина "У похід" Миколи Пимоненка.

Розгляньте з дитиною інші картини художника.

Морські походи

Українознавче наповнення: "Портрет гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного" Наталії Павлусенко, Острозька Біблія, гравюра "Здобуття Кафи запорожцями на чолі з Петром Конашевичем-Сагайдачним у 1616 році", робота "Море" Василя Кричевського.

Козацький дуб

Українознавче наповнення: Запорозький Дуб з Хортиці.

Модель паперового дуба базується на історії 700-річного Запорозького (також Запорізького) дуба, що розташований на Верхній Хортиці. Детальніше про нього можна дізнатися за цими посиланнями: <https://baydarka.zp.ua/zp-dub/>, <https://baydarka.zp.ua/zp-dub-2/>, <https://baydarka.zp.ua/zp-dub-3/>.

Гра з кубиком: запропонуйте дитині скласти свої власні речення. Якщо дитина має бажання, можна записати речення, що утворились.

Ринок

Українознавче наповнення: чумацький віз, гаманець реєстрового козака, картуш із карти Гійома де Боплана, монети часів Речі Посполитої.

Разом з дитиною пошукайте і наведіть більше прикладів серед предметів побуту/знайомих предметів, що можуть важити камінь, око або гуску. Для експерименту можна використати ваги і важити різні предмети. Проговоруйте, "Річ X важить більше/менше, ніж 1 камінь/1 око/1 гуска".

Якщо є потреба, можна намалювати дитині 10 золотих, які дорівнюють одному дукату. Який з цінників показує найвищу ціну? Найнижчу? Скільком дукатам дорівнює сума у 50 золотих? Запропонуйте інші умови завдання з гаманцем, наприклад, 2 дукати і 5 золотих. Що можна придбати на них? Скільки грошей потрібно, щоб купити всі товари на ринку?

Зачіски

Українознавче наповнення: портрети Мартина Небаби, Івана Підкови, Павла Полуботка, Івана Мазепи, фото Василя Сліпака.

Творче завдання із зачісками козаків можна виконувати як індивідуально (дитина малює і описує або малює за інструкцією дорослого) так і в групі (кожен по черзі описує свого козака і всі замальовують за описом, а в кінці звіряють). Додайте лексики до опису зовнішності: волосся скуйовджене, сіде; назви зачісок (коса, хвостик, каре, коротка стрижка тощо).

Школа

Українознавче наповнення: гравюра "Дидакал веде урок" 17 ст., Галшка Гулевичівна, дзвін Кизикермен, кирилична нумерація, рахівниця 17-18 ст.

Більше про Галшку Гулевичівну тут: <https://vm.ukma.edu.ua/person/galshka/>

Історія дзвону Кизикермен: <https://bit.ly/3ojoj5S>

Порівняйте дзвін зі шкільним дзвоником, якщо є у вас у школі. У STEM-активності до дзвону можна доливати воду в посудину і так порівнювати звук.

Клейноди

Українознавче наповнення: "Портрет гетьмана Богдана Хмельницького" Наталії Павлусенко, козацькі клейноди, ікона "Покров Богородиці", 18 ст.

Запитайте дитину, як вона розуміє вираз "До булави треба голови"? У цьому віці дитина проявляє свою незалежність та самостійність, хоче приймати рішення. Поясніть, що "булава" - це сила, а "голова" - це розум. А цей вислів - про відповідальність за свої рішення і розумне використання сили. Наведіть приклади з життя: що може статися, якщо Микола відмовляється їсти овочі та фрукти і хоче лише солодке? (може захворіти) Що може статися, якщо Катя не хоче чекати і перебігає дорогу на червоне світло? (може потрапити в аварію). Придумайте з дитиною інші приклади й моделі поведінки. Підсумуйте, що саме розуміння наслідків своїх вчинків і виважене рішення є ознакою дорослості ("гетьмана").

Запитайте, чи є в дитини вишиванка. Куди вона її вдягає? Поговоріть про різні типи вишиванок у різних регіонах.

Вирізалка "Булава"

Українознавче наповнення: збірний образ гетьманської булави.

Козацьке бароко

Українознавче наповнення: "Богданова церква у Суботіві" Тараса Шевченка, "Св. Іллі у с.Суботіві" Сергія Васильківського, 5-гривнева купюра НБУ.

Герб

Українознавче наповнення: "Портрет гетьмана Івана Мазепи" Наталії Павлусенко, герб Івана Мазепи 1688р., перша печатка Війська Запорозького Низового – Запорозької Січі, 1592 р., герб Гетьманщини – Війська Запорозького, 1710 р., герб Запорізької області.

Розгляньте і обговоріть з дитиною герби міст та областей України. Що можуть символізувати елементи на цих гербах?

Поверніться до кейсу про воїнів світу та українських воїнів різних епох. Чи може дитина знайти зображення герба в одязі та на зброї українських воїнів? Поговоріть з дитиною про національний герб України - тризуб, роздивіться уважно малюнки воїнів. У скількох воїнів зображено тризуб (у воїна часів Русі - прототип тризуба). Про що це свідчить? (тяглість, давність нашого герба).

Скоропис. Конституція

Українознавче наповнення: "Портрет гетьмана Пилипа Орлика" Наталії Павлусенко, Конституція Пилипа Орлика, чорнильниця-каламар 16 ст., козацький скоропис від каліграфічної майстерні Monkey ART.

<http://www.getman-museum.kiev.ua/index.php/exp/19-exp-orlyk>

Дмитро Яворницький

Українознавче наповнення: Дмитро Яворницький, кабінет Яворницького в музеї-садибі в Дніпрі.

Відвідайте віртуально музей-садибу Дмитра Яворницького:

<http://yavor.dp.ua/pro-muzej/>

Поговоріть з дитиною про те, що потрібно сучасному вченому на робочому столі. Спробуйте уявити, як це було - працювати у ті часи без комп'ютера та інтернету.

Вода

Українознавче наповнення: "Біля озера", "Жовтень на Дніпрі", "Місяць над рікою", "Вечірне морево", "Берег біля Канева" Анатолія Криволапа.

Якщо є можливість, вийдіть з дитиною на природу до будь-якої водойми і спробуйте намалювати пейзаж на пленері. Поговоріть з дитиною про враження від досвіду і про відмінності малювання усередині і на вулиці.

Підберіть інші роботи художника або використайте дитячі малюнки. Запропонуйте дитині коротко описувати якусь одну роботу, вгадуйте картину за описом. Це завдання можна робити у класі, де діти по черзі описують і вгадують картини.

Козак Мамай

Українознавче наповнення: "Козак-бандурист", 19 ст.; "Козак-бандурист", кінець 19 ст. - поч 20 ст.; "Козак Мамай" Галини Севрук; "Народження козака Мамає" Емми Андієвської; "Козак Мамай" Алли Горської.

Музеї, заповідники:

- Національний музей історії України <https://nmiu.org/>
- Національний художній музей України <http://namu.kiev.ua/new/>
- Товариство військово-історичної реконструкції "Печерська сотня Київського реєстрового козацького полку" <https://17c.org.ua/>
- Скола мілітарія <https://www.istpravda.com.ua/columns/2019/09/23/156275/>
- Національний історико-культурний заповідник "Чигирин" <http://chigirinzapovidnyk.org.ua/index.php>
- Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» <https://baturin-capital.gov.ua/>
- Національний заповідник "Хортиця" <https://ostriv.org/>
- Національний історико-меморіальний заповідник "Поле Берестецької битви" <https://berestechko.org/>
- Музей гетьманства <http://www.getman-museum.kiev.ua/>
- Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського <http://pkm.poltava.ua/ua/>
- Чернігівський обласний історичний музей імені Василя Тарновського <http://www.choim.org/>

- Кіровоградський обласний краєзнавчий музей
<http://www.kokm.kr.ua/index.php?lang=ua>
- Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. І. Яворницького <http://www.museum.dp.ua/>
- Меморіальний будинок-музей академіка Дмитра Яворницького
<http://yavor.dp.ua/pro-muzej/>
- Львівський історичний музей <http://lhm.lviv.ua/home.html>
- Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського, м. Коломия <https://hutsul.museum/>
- Музей книги і друкарства України <https://www.mkdu.com.ua/>
- Майстерня каліграфії Monkey ART
<https://www.facebook.com/monkeyart.com.ua/>, <http://monkeyart.com.ua/>
- Музей книги та друкарства м.Острога
<https://ostrohcastle.com.ua/muzej-knygy-ta-drukarstva/>
- Києво-могилянська академія.

Я творю місто

Загальні поради

Тема воркбука “Я творю місто” дасть змогу поговорити про різні міста України - від найдавніших до сучасних, влаштувати мандрівку картою України, зануритися в сучасні урбаністичні тренди, дізнатися про професії й конкретних людей, які роблять міста кращими, та рефлексувати над власним містом, де живе дитина.

Ілюстрації мають за мету увиразнювати дотичні до теми професії. Заохочуйте дитину звертати увагу на них, розглядати, називати деталі, уявляти розмову або думки персонажів в стилі коміксів. Пропонуйте розширювати ілюстрації - що відбувалося до цього, що буде далі?

Як працювати з кейсом

Зразок - “Скарби давнього міста”

СКАРБИ ДАВНЬОГО МІСТА

На Старокіївській горі, біля Музею історії, видно реконструкцію фундаменту Десятинної церкви. Справжній фундамент зараз під землею. Під час його розкопок археологи знайшли ще давніші артефакти.

Роздивися шари знахідок у землі. Які артефакти найдавніші?

1 Десятинна церква - збудована князем Володимиром тисячу років тому.

2 На фортеці князя Святослава, яка була на тому ж місці до Десятинної церкви.

3 Поховання воїнів із часів, коли тільки почала формуватися Королівство Русь.

4 Трипільська доба, п'ять з половиною тисяч років тому.

Кожен шар землі такого “торта” археологи називають “горизонтом”.
Залиши номер горизонту епохи, до якої належать речі на фото.

Цеглина з тризубом із Десятинної церкви

Кістяний гребінець часів Святослава

Фібула - застібка для плаща княжого воїна

Глечик трипільських часів

Археологи дуже здивувалися, коли розкопали найнижчий шар часів Трипілья під Десятинною церквою і знайшли яму з трипільськими горщиками. Ці горщики розповіли науковцям багато цікавих фактів про людей, які жили на території України 5-7 тисяч років тому.

Збери уламки трипільської знахідки, яку археологи називають “біноклем”.

- **У воркбуці:** виконайте з дитиною завдання, які їй цікаві; на сторінці з археологічним сендвічем розгляньте з дитиною артефакти різних історичних епох, “погуляйте” віртуальним туром в Національному історичному музеї України; поговоріть про давньоруських князів Володимира і Святослава, про історію Києва; роздивіться фото знайденого археологами трипільського бінокля, складіть пазл, поговоріть про професію археолога; відшукайте разом фотографії з інших розкопок в Україні; дослідіть історію міста, в якому зараз проживає дитина, створіть схожий археологічний сендвіч.
- **Дивитись додатково:** відеоролики з археологом Михайлом Відейком “Шляхами Трипілля”, 4 частини на його ютуб-каналі;
- **Читати:** *Михайло Відейко, Світ Трипілля, Laurus, 2014.*
- **Відвідати музеї:** Національний Музей історії України, Київський обласний археологічний музей та інші історичні чи археологічні музеї України, де експонуються знахідки трипільської доби.
- **Порівняльні екскурсії** в історичні музеї тих міст, де проживає діаспора, для вивчення об'єктів такої самої епохи. Наприклад, в Амстердамі є нова дуже глибока станція метро, де є ескалатор. Поки цим ескалатором їдеш вниз, можна розглядати експонати, які були знайдені на цьому місці під час занурення в землю для будівництва метро.
- Можна знайти **археологічні розкопки**, найближчі до місця вашого проживання й відвідати їх з дитиною. Заохочуйте дізнаватися більше про історію власного краю, про професію археолога і про добу мідно-кам'яного віку, під час якої в Україні існувала Трипільська цивілізація.
- **Крафти:** зробити собі або в подарунок футболку з трипільськими малюнками (намалювати на тканині трипільський візерунок або зробити свій власний малюнок, схожий на трипільський, користуватися можна текстильними маркерами чорного, червоного або коричневого кольору. *Зразки візерунків: Михайло Відейко Світ Трипілля; Наталія Бурдо, Сакральний світ Трипільської цивілізації, 2005*); зробити з глини глечики, хатки, “трипільські” поселення й прикрасити їх орнаментом.
- **Наука:** можливо, дитині буде цікаво дізнатися більш про те, як працює **магнітометр**, який робить археологічну зйомку.

Практичні ідеї й поради до інших кейсів

Кейс "Скарби давнього міста"

Українознавче наповнення: артефакти давньоруських і трипільських часів, фото сучасних археологічних розкопок.

Кейс "Вулиці міста"

Українознавче наповнення: скульптура "Мапа міста" Олега Капустяка; карта Києва, Золоті ворота, Софійський Собор, Національний музей історії України, фундамент Десятинної церкви.

Про Олега Капустяка більше можна почитати за посиланням - <https://bit.ly/37rtcbW>

Кейс "Малюю місто"

Українознавче наповнення: акварель "Софія Київська" Тараса Шевченка.

Сторінка <https://st-sophia.org.ua/uk/golovna/> Можна з дітьми проходити разом віртуальні екскурсії музеями Софії Київської. Розмовляйте про архітектурні стилі, орнаменти, про писемність давніх русів. Знаходьте вже знайомі стилі архітектури в інших містах України - там, де вони збереглися або були відреставровані. Додатково можна поговорити про Тараса Шевченка як художника. Про його картину "Софія Київська", кольористику, жанр, стиль, перспективу. Якщо хочете продовжити розмову, можна звернути увагу на акварель Тараса Шевченка "Видубицький монастир", порівняти акварель із сучасною фотографією.

Відвідайте місцевий художній музей, знайдіть картини того ж періоду, інтер'єрів соборів тощо й порозглядайте їх з дитиною.

Кейс "Мозаїка" (Мозаїки Києва)

Українознавче наповнення: мозаїка Григорія Довженка "Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь", мозаїка на станції метро "Золоті ворота" (Київ).

Зацікавте дитину технікою мозаїки. Можна використовувати шматки кольорового паперу, або паперового скотчу, або лего, або можна знайти справжню смальту, відтворювати зразки з вже існуючих зображень і створювати свої шедеври.

Пройтися вулицями свого міста, розглядаючи мозаїку на вікнах і дверях. Наприклад, в Нідерландах у місті Делфт можна побачити цілий проєкт "Керамічна карта", і розглянути, доторкнутися до мозаїчного старого центру міста: <https://bit.ly/3oa7MXE>. Можливо, це надихне дітей створити таку керамічну карту для старого центру їх рідного міста.

Кейс "Буду мером"

Українознавче наповнення: містечко Устечко на Тернопільщині, з якого родом Ед Коч - колишній мер Нью-Йорка.

Художня книга: комікс Шона Рубіна "Болівар" про пригоди дівчинки Сибілли та її сусіда динозавра в Нью Йорку.

Додатковий факт для бесіди з дітьми: слово "війт" вживали колись в українській мові, а також у польській і німецькій. Це слово - родич слова "адвокат", і означає "захисник", "той, який приходить на допомогу". Поради дитині для написання промови кандидата в мери: 1) Гарно продумай свою промову. Проговори її декілька разів уголос, щоб зрозуміти – чи добре звучить? 2) Починай з головної пропозиції і повтори обіцянку в різних варіаціях. 3) Скажи щось таке, що тебе точно запам'ятають. Закінчи промову блискавичним підсумком, який зачепить кожне серце.

Кейс "Місто багатьох культур"

Українознавче наповнення: робота "Середмістя Львова" Богдана Сороки.

Художня книга: "Михайло Сорока" Христини Лукашук про батька та про народження Богдана. На цьому ресурсі: <http://www.archive-uu.com/ua/profiles/soroka-bogdan> - більше про Богдана Сороку. Цікавий факт: гравюру Львова автор малював як дзеркальне відображення, щоб відбиток був правильного вигляду. Можна запропонувати дітям активність з дзеркальним малюванням. Також варто спробувати хоча б найпростіші техніки відбитків.

Вирізалка "Площа Ринок"

Українознавче наповнення: фотографії сучасної площі Ринок у Львові.

Дитині можна запропонувати зробити персонажів і заселити зроблену площу людьми. Так можна розігрувати різні комунікативні сценарії та довідатися більше про саме місто. Порозглядайте з дитиною скульптури, які знаходяться на головній площі Львова.

Кейс "Ідеальне місто"

Українознавче наповнення: план міста Жовкви часів Ренесансу, вітраж "Архангел Гавриїл" Юліана Буцманюка.

Поговоріть з дітьми про Ренесанс, про ідею "ідеального міста". Стаття про Жовкву - <https://bit.ly/2KXS17L>. Пропонуйте дітям малювати свої карти, створювати власні ідеальні міста, об'єднувати їх у країни, грати в настільні ігри з цими картами.

Настільні ігри: <https://www.facebook.com/groups/313577516059720/>: тут можна збудувати українське місто 16-17 століття і зробити його найбагатшим.

Кейс "Архітектор Кричевський"

Українознавче наповнення: Полтавський будинок земства Василя Кричевського, український архітектурний модерн; Опанас Сластіон та школи Лохвицького земства.

Дорослим можна прочитати книгу Павловського В. "Василь Григорович Кричевський: Життя і творчість" [Павловський В. Василь Григорович Кричевський: життя і творчість](#). Екскурсії в Полтаву, відвідати музей - будинок Полтавського Земства, в Опішню - там знаходиться музей родини Кричевських. Про український модерн більше тут: "Сад українського модерну" <https://parafia.org.ua/SUM/genre/arch/>. Можна поговорити більш детально про український модерн, ознайомити дітей зі зразками такого стилю,

зокрема, створені в цьому стилі земські школи Опанаса Слостіона: <https://bit.ly/2VvYrNC>.

Кейс "Участь кожного"

Українознавче наповнення: ініціатива "Франківськ, який треба берегти", архітектурні елементи міста.

Запропонуйте дитині стіни будинку навколо дверей розмалювати, прикрасити, задизайнувати фасад. Пошукайте, які громадські ініціативи є у вашому місті, поговоріть з дитиною, які б ще хотілося створити.

Приклади громадських ініціатив для додаткової бесіди:

1. Переяслав, ініціатива "У добрі руки" - допомагають тваринам.
2. Учасники гурту "X-Rays" організують фестивалі благодійні.
3. Простір Urban Space 100 в Івано-Франківську і Urban Space 500 у Києві - гарна громадська ініціатива. Засновники вкладають кошти для цього ресторану - по 1000 доларів, в Івано-Франківську 100 людей, в Києві - 500, а на заробіток від ресторану роблять ще щось круте для міста. У ресторані можна не лише поїсти, а й організувати власну презентацію, обговорити ідеї, знайти однодумців. А ще почитати книгу або придбати щось у крамниці. Студія Urban Space Radio, медіа про сучасну культуру та урбаністику, також розташована тут. Це своєрідне місце зустрічі пасіонаріїв — тих, хто вважає, що місто має бути комфортним для життя: зеленим, технологічним, відповідним до інтересів громади. Один з проєктів - <https://bit.ly/3IsGIRC>
4. Креативний ІТ простір соціальних ініціатив KOWO у Кропивницькому - будь хто, у кого є ідея чогось соціально-корисного і безкоштовного, може прийти і винайняти тут приміщення. Є там також школа програмування від 8 років і без обмежень. Щотижня щось там відбувається. Збирають цікавих людей. У пошуках партнерів. Хочуть місто робити кращим і привабливим, щоб молодь не їхала звідти. Розвивають волонтерську культуру.
5. У Харкові теж багато громадських ініціатив: <https://portal.city.kharkov.ua/initiatives/>

Кейс "Добрі сусіди"

Українознавче наповнення: ініціатива "Університет третього віку", рецепт сирників від української дослідниці їжі Олени Брайченко.

Художня книга: "Бігль Старший" Оксани Луцкевської.

Поспілкуйтеся з дитиною, як вона ставиться до своїх сусідів. Чи часто спілкується, чи проявляє зацікавленість їхнім життям. Запропонуйте створити своїми руками листівку сусідам, щось спекти, запропонувати допомогу або придумати власні ідеї. "Місто починається з твоєї вулиці!"

Вирізалка "Листівки"

Українознавче наповнення: косівська кераміка, кахлі 19-20 століть, робота "Осінь в Дземброні" Маргіт Сельської.

Кейс "Дощ"

Українознавче наповнення: скульптура "Дощ" Назара Білика.

Художня книга: збірка настроєвих оповідань "Синя парасоля" Оксани Луцевської.

Для цього кейсу доречним буде ціла підбірка STEM активностей: кольори веселки, дисперсія світла, лінзи й заломлення світла. Можливо, дітей зацікавлять інші роботи митця. Можна звернути увагу на те, як він розташовує речі (гральні кубики, наприклад) або явища (малює на фотографії моря сузір'я Великої Ведмедиці) в незвичних місцях. Можна запитати дитину, чому митець так робить, чи це дивно, смішно тощо. Можна запропонувати зробити колаж - взяти фотографію з краєвидом і приклеїти стікери; вирізати з журналу або намалювати незвичайного для цього середовища персонажа. Розглядаючи скульптуру митця зіграйте в гру "Що відбувається?": Уяви тобі на голову падає отака велетенська крапля. Твоя реакція: 1. Йой! 2. Що це таке? 3. Це вже цікаво 4. Інший варіант.

Кейс "Відпочинок у гірському містечку"

Українознавче наповнення: місто Яремче, рецепт баноша від фудблогерки пані Стефи (Маріанни Душар).

Сайт пані Стефи: <https://panistefa.com/>

Кейс "Пленер на природі"

Українознавче наповнення: робота "Осінь в Дземброні" Маргіт Сельської.

Про художників Сельських більше - за посиланнями:

<http://www.archive-uu.com/ua/profiles/sel-s-ka-margit>

<http://www.archive-uu.com/ua/profiles/sel-s-kij-roman>

Кейс "Вода в місті. Міста на Південному Бугі"

Українознавче наповнення: міста України на карті - Київ, річка Південний Буг, міста Вінниця, Хмельницький, Миколаїв.

Поговоріть про проблему чистої води у багатьох містах, чистих річок, доступу до води, до прогулянки вздовж річок, чому вода така важлива.

Кейс "Вода в місті. Стінописи"

Українознавче наповнення: мурал "Око" (Вінниця) Артура Столярука.

Запропонуйте дискусію щодо стінописів: що можна вважати їх мистецтвом? Чому в деяких містах забороняють стінопис? Які мурали є у місті, де проживає дитина? Влаштуйте екскурсію "Мурали мого міста". Про мистецьке об'єднання у Львові: "Фарбований лис" <https://bit.ly/2I2TUyW>. Вінниця, мурал "Гербарій" <https://bit.ly/37y8lhX>. Урбанізм по-київськи <https://bit.ly/36zZx1b>.

Кейс "Звіринський. Художник і учитель"

Українознавче наповнення: робота "Рельєф - 3" Карла Звіринського.

Про художника можна дізнатися більше за посиланнями: <https://bit.ly/3lsKKcl>
<https://bit.ly/2JCrzQs>. Влаштуйте екскурсію в місцеві музеї сучасного мистецтва, спостерігайте за стилями мистецтва 50-х, 60-х. Заохочуйте дитину до роздумів на тему самовираження. Також в Звіринського є серія паперових аплікацій, які можна відтворювати з дітьми. Пограйте в гру дженгу: деталі цієї гри дуже схожі на картину "Рельєф 3" Звіринського. Побудуйте разом місто з коробок, дженги, підручних матеріалів (подушки), кубиків, лего.

Кейс "Вода в місті. Човни"

Українознавче наповнення: робота "Човни" Володимира Цюпка.

Художня книга: "Це всі ми" Євгенії Завалій.

Кейс "Громада"

Українознавче наповнення: текстильна робота "Запрошення до кола" Лідії Борисенко.

Активність у воркбуці можна пропонувати гелевою тоненькою ручкою малювати.

Тези для бесіди: Ця робота - тканина з вишитими фігурками людей. Чому, на твою думку, мисткиня вишила їх, а не намалювала фарбою або олівцем? Чим ще можна

"малювати"? Чому думаєш такі кольори обрані? Чому в центрі фігурки схожого

кольору? Цікавий факт - розмір картини великий - 130x140 см. Можна порівняти

розмір з чимось знайомим - з великою хусткою, наприклад. Чому робота така велика,

як вважаєш? Крафтові активності: створи коло або інші символи громади, родини.

Можна влаштувати малювання спеціальними фломастерами на текстилі - футболці

(імена дітей в групі школи записати, наприклад) або вишити.

Мандри творчих українців: Венеція, Париж, Нью-Йорк

Загальні поради

Тема воркбука "Мандри творчих українців: Венеція, Париж, Нью-Йорк" дасть змогу дізнатися більше про мандрівки відомих українців та порефлексувати про власні подорожі й враження від них. Наскрізними активностями у воркбуці є вправління дітьми в написанні власного тревелогу.

Практичні ідеї й поради до кейсів

Кейс "Що таке тревелог"

Кейс "Секрети вдалого тревелогу"

Українознавче наповнення: розповідь про поїздку Івана Труша до Єгипту за рекомендаціями Лесі Українки.

Кейс "Як я їздила в подорож до тітки"

Кейс "Листівки з мандрів"

Українознавче наповнення: листівки з подорожей Лесі Українки, Івана Труша, Михайла Коцюбинського, Івана Франка, Михайла Грушевського.

Поговоріть з дітьми про їхні поїздки, заохотьте поділитися своїми іграми, забавками під час мандрівок. Іноді приходиться довго подорожувати, і постає питання, як то зробити не нудним, чим себе зайняти. Складіть такий "банк ідей", куди можна закинути всі ігри, назви книжок, фільмів, плейлисти музики, розмальовки, sudoku, кросворди і таке інше. Кожен може "вибрати" собі з цієї скарбнички щось собі - для майбутніх мандрівок.

Ігри під час подорожей: Давай відповідь на попереднє питання.

Листівки відомих українців - про це цікаво поговорити не тільки, щоб згадати відомих класиків української літератури і живопису, але й обговорити звичайний загальнолюдський аспект подорожей. Для чого ми мандруємо, чим хочемо поділитися з близькими нам людьми? Чому посилаємо листівки з місць, які відвідали? Чи гарний це звичай? Чи приємно нам самим отримувати такі листівки? Можна придумати безліч комунікативних вправ, між парами або групами дітей: уявити, що ви в іншій країні, написати дітям з іншої групи листівку. Яку світлину з цієї країни ви б обрали? Що саме хотіли б повідомити? Чим поділитися?

Кейс "Мій тревелог"

Українознавче наповнення: відгуки Лесі Українки про мандрівку до Болгарії.

Кейс "Венеція надихає"

Українознавче наповнення: Мандри Лесі Українки Європою та Італією. Уривок про Венецію з поеми "У пущі" Лесі Українки.

Більше поговорити про Лесю Українку, в контексті її мандрівок. Про факти її біографії можна дізнатися докладніше, наприклад, тут: <https://www.l-ukrainka.name/uk/>
Чудово "погратися" у театр. Поставити цей уривок з поеми Лесі Українки у шкільному театрі, навчитися виразно його промовляти, ділитися з глядачами своїми емоціями.

Кейс "Відповідальний турист"

Кейс "Море. Враження"

Українознавче наповнення: Поїздка Сергія Васильківського Європою, роботи "Етюд моря. Венеція", "Етюд. Венеція", "Збирають устриці" Васильківського. Михайло Коцюбинський. Уривки з його листів про поїздки до Венеції й Криму.

Детальніше про лист Коцюбинського можна почитати тут: <https://bit.ly/2L2HAzW>
"Васильківський був справжнім фанатом української культури. Він старанно збирав старовинне українське мистецтво, їздячи Україною, замальовував її архітектуру, візерунки, орнаменти народних промислів, відшукував і очищував від нашарувань та впливів оригінальні українські зразки. Малював серію історичних портретів козацької старшини згідно з науково-історичними розвідками Дмитра Яворницького, з яким Сергій Іванович дружив". Докладніше у статті <https://texty.org.ua/d/2018/painters/>. І ще про Сергія Васильківського: <https://bit.ly/3fZfgtl>.

Поговоріть про різні мистецькі стилі, які виникли на початку 20 століття, а зокрема, про імпресіонізм. Сходіть з дітьми у музей сучасного мистецтва, щоб ознайомитися з цими стилями наочно, поговорити, чому Париж у ті часи вважався світовою столицею мистецтва, і чому туди їхали навчатися митці з усього світу, зокрема, й з України
Рекомендуємо дорослим прочитати книгу «Українські митці Парижа. 1900-1939» Віти Сусак. Венеційська бієнале і участь українських митців в ній: <https://bit.ly/37yh492>

Кейс "Київ. Париж"

Українознавче наповнення: Анна Київська, Український центр в Санлісі.

Кейс "Софія Київська. Графіті для Анни"

Українознавче наповнення: Графіті Софійського собору в Києві. Серії картин "Графіті для Анни", "Київ", "Париж" Катерини Косьяненко.

Про історію Софії Київської - <https://bit.ly/39Dbg0K>

Цікава стаття про французького історика Філіппа Делорма і про Анну Київську: <https://bit.ly/37vEXO1>

Сайт художниці Катерини Косьяненко - <https://katerynko.com.ua/>

Кейс "Коло друзів"

Українознавче наповнення: Михайло Бойчук, "Плач Ярославни"

Михайло Бойчук - <http://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/boychuk-mihaylo/>
<https://tobm.org.ua/boychuk-mykhaylo/>
<https://art.lviv-online.com/myhajlo-bojchuk/>

Кейс "Навколо світу. Софія Яблонська"

Українознавче наповнення: Софія Яблонська та враження від її мандрівок, уривок з роману "Чар Марокка".

Поекспериментуй із фотопапером. Це може стати цікавим досвідом для тебе. Адже колись фотографії було не так вже й просто зробити. Флікбук: Якщо око бачить більш ніж 16 картинок поспіль, створюється ілюзія руху.

<https://lowcost.ua/sofia-yablonska/>

Всі книги видавництва "Родовід" - <https://bit.ly/3qnDnqQ>.

<https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-39919135>

<https://tyzhden.ua/History/191825>

Софія Яблонська, "Книга про батька" - <https://tyzhden.ua/History/191825>

Книга "Листи з Парижа. Листи з Китаю".

Кейс "Фудблог від Ірени Карпи"

Українознавче наповнення: Текст Ірени Карпи з враженнями від життя в Парижі й гастрономічними рекомендаціями дітям.

Матеріали для роботи з лексикою:

Довгий – **довжелезний** (тобто дуже довгий)

Великий – **величезний** (дуже великий)

Крутий – **крутезний**

Цікавий – **цікавезний**

Смачний – **смачнючий**

І все це – **неймовірно!** (неймовірно довге, велике, круте, цікаве, смачне).

Кейс "Нью-Йорк"

Українознавче наповнення: Катерина Кричевська-Росандіч, "Нью-Йорк", акварель.

Завітай у Нью-Йорку до Українського музею. Там є й картини Кричевської-Росандіч.

А в музеї The Met зможеш порозглядати давньоруські прикраси - колти.

Український музей у Нью-Йорку:

<http://www.ukrainianmuseum.org/>

Музей мистецької родини Кричевських:

<http://krychevsky-family.opishne-museum.gov.ua/>

<http://prostir.museum.ua/post/34935>

Кейс "Через океан: Нью-Йорк пісенний"

Українознавче наповнення: "Щедрик" М. Леонтовича, світове турне хору О. Кошиця.

Англійський текст до пісні написав українець за походженням Пітер Вільговський.

Микола Леонтович:

https://www.youtube.com/watch?v=Q77h3soq9s8&ab_channel=KontaktUkrainianTV2
https://www.youtube.com/watch?v=IAtUJg7o9P0&feature=youtu.be&ab_channel=InternetRadioHolosfm

Кейс "Емма Андієвська"

Українознавче наповнення: Емма Андієвська, роботи "Сніданок", "Питання і відповіді".

Поміркуй, які питання ввічливо задавати людям під час першої зустрічі? А які неввічливо? Чому?

Як тебе звати?

Скільки вам років?

У тебе є хлопець?

Ти часто тут буваєш?

Яка твоя улюблена їжа?

Скільки ти заробляєш?

<http://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/andiyevska-emma/>

<https://bit.ly/3qnCFtG>

https://www.youtube.com/watch?v=RY7ZvZ1Byac&ab_channel=%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2

Кейс "Мій великий тревелог"